

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original article

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมความปลอดภัย ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร ชุมชนแห่งหนึ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช

มัตติกา ยงประเดิม วท.ม. (สุขศาสตร์อุตสาหกรรมและความปลอดภัย)

มุกฉลิษฐ์ อินทรเหมือน วศ.ม. (วิศวกรรมความปลอดภัย)

ศิริพร ตำนคชาธาร วศ.ม. (วิศวกรรมความปลอดภัย)

จิตตภารณ์ มงคลแก่นทราย วท.ม. (สุขศาสตร์อุตสาหกรรมและความปลอดภัย)

สำนักวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

วันรับ:	17 ธ.ค. 2561
วันแก้ไข:	25 มี.ค. 2562
วันตอบรับ:	5 เม.ย. 2562

บทคัดย่อ การรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกลุ่มเกษตรกร เป็นสาเหตุให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวางในกลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านศรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน ถึงตุลาคม 2559 โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 187 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย และใช้แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติโคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรร้อยละ 59.9 เป็นเพศชาย ร้อยละ 94.7 มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปี และร้อยละ 36.9 มีระยะเวลาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่า 5 ปี ร้อยละ 59.9 เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชระดับดีมาก ร้อยละ 56.7 มีทัศนคติระดับปานกลาง และร้อยละ 84.0 มีพฤติกรรมความปลอดภัยระดับดี และพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชคือ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ความรู้ และทัศนคติของเกษตรกรในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ดังนั้น เกษตรกรควรได้รับการส่งเสริมและจัดให้มีโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ทัศนคติ เพื่อให้มีพฤติกรรมความปลอดภัยที่ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: พฤติกรรมความปลอดภัย, สารเคมีกำจัดศัตรูพืช, เกษตรกร

บทนำ

เกษตรกรเป็นอาชีพหลักของประชากรในประเทศไทย ซึ่งการจะเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ เกษตรกรจึงต้องหาวิธีการและเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ไม่ว่า

จะเป็นการนำเครื่องจักรที่ทันสมัยหรือการเลือกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งพบว่าปริมาณการนำเข้าสารเคมีกำจัดวัชพืชมีมากถึง 125,596 ตัน รองลงมาได้แก่ สารกำจัดแมลง 16,056 ตัน และสารป้องกันและกำจัดโรคพืช 12,915 ตัน⁽¹⁾

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ จากลักษณะทางกายภาพ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร 2,895,587 ไร่⁽²⁾ โดยประชาชนมีอาชีพหลักคือ ทำสวนยางพารา ทำนา ทำไร่ ปลูกผลไม้ และมีการส่งออกผักผลไม้เป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย และอำเภอลานสกา ตำบลกำโลน ที่ได้รับความนิยมทั้งทางด้านพืชผลทางการเกษตรและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในการศึกษาเชิงการเกษตร ชุมชนบ้านคีรีวงหนึ่งในชุมชนของตำบลกำโลน โดยส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 80.93 ของประชากรทั้งหมด

จากสถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีแนวโน้มสูงขึ้นนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกลับมาสนใจถึงพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเนื่องจากพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพในการทำงานในความเสี่ยงค่อนข้างสูง⁽³⁾ ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าความรู้ ทักษะและพฤติกรรมของเกษตรกรมีความสำคัญในการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัยถึงแม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่าพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง แต่พบว่ามีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อมุ่งหวังจะหาผลผลิตและให้ได้ปริมาณที่มากเพื่อให้มีรายได้ที่สูง⁽⁴⁾ และพบว่าเกษตรกรยังมีการป้องกันตนเองไม่เพียงพอ ทำให้ได้รับสารเคมีส่งผลต่อสุขภาพในระยะเฉียบพลัน ได้แก่ ผื่นคัน แสบจุก ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ คอแห้ง หรือนอนหลับไม่สนิท^(5,6) และในกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชไร่ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ถูกต้อง และยังพบการเจ็บป่วยที่เกิดจากการรับสัมผัสสารเคมี โดยมีปัญหาหรืออาการต่อระบบประสาทถึงร้อยละ 63.8 มีปัญหาต่อระบบทางเดินหายใจร้อยละ 54.3⁽⁷⁾ และพบว่าเกษตรกรที่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมี⁽⁸⁾

ผลกระทบต่อสุขภาพที่สำคัญจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรม

ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ปลอดภัยทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดโรคมะเร็ง^(9,10) และจากข้อมูลผู้ป่วยนอกของกลุ่มโรคสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (Toxic effect of pesticides) (กลุ่มอาการรหัส T60.0-T60.9 ตามระบบ ICD-10) พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 มีการป่วยจากพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเท่ากับ 18.78 ต่อแสนประชากรเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2558 ถึง 9.83 ต่อแสนประชากรเมื่อเปรียบเทียบกันพบว่าปี พ.ศ. 2559 สูงมากกว่าเกือบเท่าตัว⁽¹¹⁾

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ประเมินระดับความรู้ ทักษะและพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ชุมชนบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเฝ้าระวังทางด้านสุขภาพของเกษตรกร

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (cross-sectional survey study) ซึ่งได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เลขที่ 033/ปี พ.ศ.2559 นครศรีธรรมราช โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายนถึงตุลาคม 2559 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษามีจำนวน 187 ราย ซึ่งคำนวณจากร้อยละ 10.0 ของจำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรในชุมชนบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชทั้งหมด⁽⁹⁾ โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายที่เป็นไปตามเกณฑ์คัดเข้ากลุ่มตัวอย่าง คือ

- 1) เป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรอย่างน้อย 1 ปี
- 2) มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3) เป็นเกษตรกรที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เกณฑ์การคัดออกของกลุ่มตัวอย่างคือ หากกลุ่มตัวอย่างไม่ยินยอมหรือตอบข้อสัมภาษณ์ได้ครบถ้วน ก็จะยุติการเก็บข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประยุกต์จากงานวิจัยที่ผ่านมา^(10,11) โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้ ข้อมูลทั่วไปและการประกอบอาชีพ จำนวน 7 ข้อ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวนอย่างละ 20 ข้อ โดยเกณฑ์ในการจัดระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมความปลอดภัย ดังตารางที่ 1 แบบสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถามเท่ากับ 0.74 อยู่ระหว่างและได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีความคล้ายคลึงกัน มี Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ 0.73 และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และสถิติ Chi-square test

ตารางที่ 1 เกณฑ์ในการแปลผลคะแนนความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

	ช่วงคะแนน	ระดับ
ความรู้	15	มาก
	7-14	ปานกลาง
	0-6	น้อย
ทัศนคติ	34-40	ดี
	24-33	ปานกลาง
	20-26	ไม่ดี
พฤติกรรมความปลอดภัย	47-60	ดี
	33-46	ปานกลาง
	20-32	ไม่ดี

ผลการศึกษา

1) ข้อมูลทั่วไป

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเกษตรกรชุมชนบ้านศิรีวัง พบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 59.9 เพศหญิง ร้อยละ 40.1 เกษตรกรมีระดับการศึกษาจบประถมศึกษา ร้อยละ 50.3 มีรายได้อยู่ในช่วง 5,000-10,000 ร้อยละ 42.8 เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 84.5 รองลงมาเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 15.5 และเคยได้รับข้อมูลข่าวสารในการป้องกันตนเองจากอันตรายในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 77.0 รายละเอียดดังตารางที่ 2

2) ข้อมูลการประกอบอาชีพเกษตรกร

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรเป็นเวลามากกว่า 5 ปีขึ้นไป ร้อยละ 94.7 รองลงมา 3-4 ปี ร้อยละ 3.7 และ 1-2 ปี ร้อยละ 1.6 และเกษตรกรมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนานกว่า 5 ปีขึ้นไป ร้อยละ 36.9 รองลงมาอยู่ในช่วง 1-2 ปี ร้อยละ 35.3 และในช่วง 3-4 ปี ร้อยละ 23.5 รายละเอียดดังตารางที่ 3

3) ระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร

ระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับความรู้ดี มาก ร้อยละ 59.9 ปานกลาง ร้อยละ 38.0 และความรู้ดี น้อย ร้อยละ 2.1 ตามลำดับ ระดับทัศนคติของเกษตรกรทางด้านความปลอดภัยของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร พบว่าอยู่ในระดับดี ร้อยละ 42.8 ปานกลาง ร้อยละ 56.7 และไม่ดี ร้อยละ 0.5 ตามลำดับ และระดับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีระดับพฤติกรรมอยู่ในระดับดี ร้อยละ 84.0 ปานกลาง ร้อยละ 16.0 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกรชุมชนแห่งหนึ่ง

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเกษตรกร (n=187)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	112	59.9
หญิง	75	40.1
ระดับการศึกษา		
ไม่เรียน	3	1.6
ประถมศึกษา	94	50.3
มัธยมต้น	31	16.6
มัธยมปลาย/ปวช.	25	13.4
อนุปริญญา/ปวส.	16	8.6
ปริญญาตรีขึ้นไป	18	9.6
รายได้ (บาท/เดือน)		
<5,000	19	10.2
5,000-10,000	80	42.8
10,001-15,000	19	10.2
>15,000	69	36.8
ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
ไม่เคย	158	84.5
เคย	29	15.5
ได้รับข้อมูลข่าวสารในการป้องกันตนเองจากอันตรายในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
ไม่เคย	43	23.0
เคย	144	77.0

ตารางที่ 3 ข้อมูลการประกอบอาชีพเกษตรกร (n=187)

ข้อมูลของการประกอบอาชีพเกษตรกร	จำนวน	คน
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกร (ปี)		
1-2	3	1.6
3-4	7	3.7
5 ขึ้นไป	177	94.7
ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
น้อยกว่า 6 เดือน	8	4.3
1-2 ปี	66	35.3
3-4 ปี	44	23.5
มากกว่า 5 ปีขึ้นไป	69	36.9

Factors Related to the Safety Behavior of Agricultural Pesticides Used among Farmers in Community

ตารางที่ 4 ระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร (n=187)

ข้อมูล	ระดับ	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้	ดี	112	59.9
	ปานกลาง	71	38.0
	น้อย	4	2.1
ทัศนคติ	ดี	80	42.8
	ปานกลาง	106	56.7
	ไม่ดี	1	0.5
พฤติกรรม	ดี	157	84.0
	ปานกลาง	30	16.0

4) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้ผลตามตารางที่ 5 โดยพบว่า ระดับการศึกษาของเกษตรกร ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัด-ศัตรูพืช ความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และทัศนคติของเกษตรกรทางด้านความปลอดภัยของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัด

ตารางที่ 5 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์	พฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร				χ^2	p-value	
	ดี		ปานกลาง				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
ระดับการศึกษา	ไม่เรียน (n=3)	3	1.6	0	0.0	14.817	0.011*
	ประถมศึกษา (n=94)	78	41.7	16	8.6		
	มัธยมต้น (n=31)	27	14.4	4	2.1		
	มัธยมปลาย/ปวช. (n=25)	21	11.2	4	2.1		
	อนุปริญญา/ปวส. (n=16)	13	7.0	3	1.6		
	ปริญญาตรีขึ้นไป (n=18)	15	8.0	3	1.6		
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกร	1-2 ปี (n=3)	1	0.5	2	1.1	10.518	0.030*
	3-4 ปี (n=7)	6	3.2	1	0.5		
	มากกว่า 5 ปีขึ้นไป (n=177)	150	80.2	27	14.4		
ความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	มาก (n=112)	109	58.3	3	1.6	49.879	<0.001*
	ปานกลาง (n=71)	48	25.7	23	12.3		
	น้อย (n=4)	0	0.0	4	2.1		
ทัศนคติของเกษตรกรทางด้านความปลอดภัยของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	ดี (n=80)	74	39.6	6	3.2	7.953	0.019*
	ปานกลาง (n=106)	82	43.9	24	12.8		
	ไม่ดี (n=1)	1	0.5	0	0.0		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกร ชุมชนบ้านศิรีวัง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า p-value คือ 0.011, 0.030, 0.031, <0.001 และ 0.019 ตามลำดับ

วิจารณ์

จากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับความรู้ดี ระดับทัศนคติของเกษตรกรทางด้านความปลอดภัยของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอยู่ในระดับดี และระดับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีระดับพฤติกรรมอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความตระหนักและเข้าใจถึงอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งอาจมาจากช่องทางข่าวสารต่าง ๆ แต่พบว่าในประเด็นการได้รับการอบรมให้ความรู้เกษตรกรร้อยละ 84.5 ที่ไม่เคยได้รับการอบรมใดๆ ซึ่งหากชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนในการฝึกอบรมเกษตรกรย่อมมีความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาระดับความรู้ของเกษตรกรชุมชนบ้านศิรีวังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นจากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่าเกษตรกรที่มีความรู้มากจะส่งผลต่อการมีพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ดี รวมไปถึงการลดผลกระทบจากอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลายการศึกษาที่ผ่านมา เช่น การศึกษาของ วิสาขา เบ้าทอง⁽¹³⁾ ที่พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีความรู้ระดับสูงมีความสัมพันธ์กับความตระหนักและพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับดี

จากการศึกษาทัศนคติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านศิรีวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แต่ยังพบว่าเกษตรกรชุมชนบ้านศิรีวัง มีทัศนคติไม่ดีในเรื่องของช่วงเวลาการฉีดพ่นและวิธีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงควรมีการปรับทัศนคติเพิ่มความตระหนักและความเข้าใจในด้านการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจากรุวรรณ ไตรทิพย์-สมบัติ และคณะ⁽⁵⁾ ที่ศึกษาในกลุ่มเกษตรกรบ้านห้วยสามขา จังหวัดนครราชสีมา พบว่าทัศนคติในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

จากการศึกษาพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรมีระดับพฤติกรรมอยู่ในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 84.0 แต่ยังพบว่าเกษตรกรชุมชนบ้านศิรีวังมีพฤติกรรมที่ไม่ดี ในการตัดสินใจลาที่ภาชนะบรรจุสารเมื่อมีการถ่ายเทสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใหม่คิดเป็นร้อยละ 56.7 รวมถึงไม่มีการกั้นบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องขณะมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้อื่นได้รับสัมผัสสารเคมี และได้รับผลกระทบจากอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้ และพบว่าการทำกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เกษตรกรมีความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมการป้องกันผลกระทบทางสุขภาพจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม⁽¹⁴⁾ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความปลอดภัยให้แก่เกษตรกร เช่น การอบรมให้ความรู้ด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลความเป็นพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง ผลกระทบทางสุขภาพของการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นประเด็นที่เกษตรกรยังมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจส่งผลไปสู่การมีพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านพฤติกรรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเน้นย้ำและก่อให้เกิดความตระหนักและส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณเกษตรกรชุมชนบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอย่างดียิ่ง และขอขอบคุณศูนย์เกษตรกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านคีรีวง เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านคีรีวง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอลานสกา ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. รายงานปริมาณการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตร ปี 2559 [อินเทอร์เน็ต]. 2560 [สืบค้นเมื่อ 13 มี.ค. 2561]. แหล่งข้อมูล: <http://www.oae.go.th/economicdata/pesticides.html>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร รายจังหวัด ปี พ.ศ. 2556 [อินเทอร์เน็ต]. 2558 [สืบค้นเมื่อ 20 มี.ค. 2561]. แหล่งข้อมูล: <http://www.oae.go.th/economicdata/land.html>
- ธนสิทธิ์ วิจิตรพันธ์. ความชุกและปัจจัยเสี่ยงต่อพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2560;26:985-90.
- กฤติญา แสงภักดี, กัญจน์ ศิลปะสิทธิ์, ดวงรัตน์ แพงไทย, วสินี ไชว์พันธ์, ศรินภา ศิริยันต์, ภัทรพงษ์ เกริกสกุล. การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชของชาวนา อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก. เกษตร 2557;42:375-84.
- จาวรธรณ ไตรทิพย์สมบัติ, เพลินพิศ จีบกลาง, สุวิมล บุญเกิด. การศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรบ้านห้วยสามขา ตำบลทัพวัง อำเภอยะทองคำ จังหวัดนครราชสีมา. ศรีนครินทร์เวชสาร 2557;29:429-34.
- อนงค์ลักษณ์ เคนสุโพธิ์, ประณีต ประสาระเอ, ชนะชัย ประทุมมิ่ง. การใช้สารเคมีในการเกษตรและแนวทางการลดการใช้สารเคมีของเกษตรกรบ้านชิงแฉง ตำบลเขาไร่ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ปี 2557. วารสารวิชาการ-สาธารณสุข 2558;24:822-32.
- วิทยา ตันอารีย์. การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรในการปลูกพืชไร้เขตเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ [อินเทอร์เน็ต]. 2554 [สืบค้นเมื่อ 20 มี.ค. 2561]. แหล่งข้อมูล: <http://thaigcd.ddc.moph.go.th/uploads/file/KM/8%20Research%20CMRU.ac.th-1-SCI-14-53.pdf>
- ราษฎร์ สุวรรณ. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรทาสวนมะลิ ตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิจัย-สาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2556;6:21-30.
- Alavanja MC, Bonner MR. Pesticides and human cancers. Cancer Investigation 2005;23:700-11.
- Miligi L, Costantini AS, Veraldi A, Benvenuti A, WILL, Vineis P. Cancer and pesticides: an overview and some results of the Italian multicenter case-control study on hematology lymphopoietic malignancies. Ann NY Acad Sci 2006; 1076: 366-77.
- สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. ผลกระทบต่อสุขภาพจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช [อินเทอร์เน็ต]. 2559 [สืบค้นเมื่อ 13 มี.ค. 2561]. แหล่งข้อมูล: <http://envocc.ddc.moph.go.th/contents/view/106>
- วิมลรัตน์ กุดทิง, มานพ คณะโต. ความรู้ พฤติกรรม และผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่รับผิดชอบโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสุขสำราญ อำเภอสวรรคุดหา จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2557;3: 134-46.
- วิสาชา เบ้าทอง. ความรู้ความตระหนักในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเด็กและเยาวชนในครอบครัวที่ปลูกแตงโมกรณีศึกษา ตำบลบ้านกระจาย อำเภอบ้านดง จังหวัดยโสธร. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม 2556; 15:35-44.
- พงษ์ศักดิ์ อันมอย, พิรญา อึ้งอุตรภักดี. การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการป้องกันผลกระทบ ทางสุขภาพจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกหอมแดงในตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2559;25:593-603.

Abstract: Factors Related to the Safety Behavior of Agricultural Pesticides Used among Farmers in Community, Nakhon Si Thammarat Province

Muttika Yongpraderm, M.Sc. (Industrial Hygiene and Safety); Mujalin Intaramuean, M.Eng. (Safety Engineering); Siriporn Darnkachatarn, M.Eng. (Safety Engineering); Jittaporn Mongkonkansai, M.Sc. (Industrial Hygiene and Safety)

School of Public Health, Walailak University, Thailand

Journal of Health Science 2019;28:966-73.

Occupational exposure to pesticides among farmer may cause acute and long-term health effects to farmers. Thus, the aim of this study was to investigate factors related to the safety behavior of agricultural pesticides used among farmers. A cross-sectional study was conducted with farmers in Kiriwong district, Nakhon Si Thammarat Province. The study was conducted from April to October 2015. A total of 187 workers participated in this study. Data were collected by using structured interview questionnaire. Descriptive and Chi-square statistics were used for data analysis. The results shown that 59.9% of farmers were male. Approximately 94.7% of famers had work experience more than 5 years; and 36.9% were subjected to the pesticides in farming for more than 5 years (36.9%). Most farmers had high level of knowledge, pesticide usage behaviors and the intermediate level of attitude, respectively, represented by 70.6%, 84.0% and 42.8%. Overall, education, work experience, duration time of usage pesticide, levels of knowledge and attitude were significantly related to the safety behavior of agricultural pesticides used among farmers ($p < 0.05$). Therefore, farmers should be promoted and be provided training programs to increase knowledge, attitudes and to have appropriate behavior-based safety.

Keywords: safety behavior, pesticide, farmer